

něna proto rozvratu, že nebyla státněpolicejním zařízením jako v Rakousku. Nad to, a to je velmi důležité, musíme si uvědomiti, že majetkové právo rodinné na Slovensku daleko více podporovalo stabilitu rodinnou než u nás. Rodina ve starých Uhrách byla základem společnosti a ne policejním zařízením a tento význam rodiny pocítovali jsme již za Rakouska, kde politická převaha uherská byla právě způsobena velmi přesně fungující rodinou uherskou. Kus tradice toho zachovalo si Slovensko, konečně tato tradice, jdeme-li dále do minulosti, je více slovenská než maďarská a tak se můžeme i my k ní hlásiti. Slovensko i dnes je se svými rodinami významným činitelem. A čím víc v demokracii potřebujeme rodiny jako základu politických svobod, tím více se musíme obracet na Slovensko.

Vrátíme-li se však k právnímu studiu zákonodárnému, shledáváme, že do rozvrácených poměrů našich se nedá ani Weckerlův zákon beze všeho použiti. Podávajíce tento přehled manželského práva v naší republice, musíme uznati, že jeho úprava je nanejvýše žádoucí, poněvadž v žádném oboru není tolik nejasnosti formální, tolik politických rozporů jako právě v tomto oboru, který má býti vzorně upraven, poněvadž jde o nejcennější hodnoty lidské.

III. Osnova superrevisní komise občanského zákoníka.

1. Jak známo, vládní osnova neobsahuje rodinné právo a poslední stadium, kde uvázly legislativní práce, je osnova superrevisní komise z roku 1931. Budeme se jí nyní v této kapitole zabývat.

Materie je rozvržena v osnově podobně jako v ob. z. obč. Začíná se zasnoubením, pak jsou překážky manželství, jichž je pět (nedostatek svolení, vady přivolení, svazek manželský, příbuzenství a švagrovství, nedostatek předepsaných obřadností), prominutí překážek, právní následky manželství, zrušení manželského společenství, prohlášení manželství za neplatné, rozvod (dobrovolný a nedobrovolný), rozluka, pak následují smlouvy svatební, tyto byly však pojaty do vládního návrhu. Z toho je patrné, že systém o. z. o. se vším narušením pozdějších úprav je zachován, ale v osnově nesourodost jednotlivých ustanovení je mnohem větší než v o. z. o. Jistě působí velmi podivně vedle sebe § 55, že manželé nesmí se rozejíti ani dobrovolně, a § 67, kde rozluka srovnalou vůlí je přípustná. Na jedné straně přísmost restaurace, na druhé straně individualistická svoboda. Takových ideových nesrovnalostí je v této části velmi mnoho. Při

tom neupíráme, že zákonodárná technika je dobrá, formulace jasná, ale ideový podklad těchto ustanovení je zcela chaotický. Právě však ideový podklad je legislativně-politicky velmi důležitý, neboť ten působí nejvíce na utváření společenské struktury. Při probírání jednotlivých předpisů bude nám možno přihlížeti také k ideové struktuře těchto ustanovení. Předem, než se seznámíme s jednotlivými předpisy právními, musíme uvažovati o systematickém uspořádání těchto ustanovení a poohlédneme se, jaký systém sledují v jiných zákonech.

V německém občanském zákoníku je tento sled: o zasnoubení (§§ 1297—1302), o uzavření sňatku (§§ 1303—1322), neplatnost a napadatelnost manželství (§§ 1323—1347), opětovný sňatek v případě prohlášení za mrtva (§§ 1348—1352), účinky manželství (§§ 1353—1362), manželské právo majetkové (§§ 1363—1563), rozluka (§§ 1564—1588). Ve švýcarském civilním zákoníku je pořad tento: zasnoubení (čl. 90—95), způsobilost ke sňatku (čl. 96—99), překážky manželství (čl. 100 až 104), vyhlášky (čl. 105—112), sňatek (čl. 113—119), neplatnost manželství (čl. 120—136), rozluka (čl. 137—158), účinky manželství (čl. 159—177), majetkové právo (čl. 178—251). Francouzský code civil: o způsobilosti k manželství (čl. 144 až 164), forma konsensu (čl. 165—171), námítky proti manželství (čl. 172—179), žaloba o neplatnost manželství (čl. 180 až 202), závady vzešlé z manželství (čl. 203—211), vzájemná práva a povinnosti manželů (čl. 212—226), zánik manželství (čl. 227), druhé manželství (čl. 228), rozluka (čl. 229—305), rozvod (čl. 306—311). Majetkové právo manželské je upraveno v titulu pátém, knihy třetí: obecné předpisy (čl. 1387—1398), soustava společenství majetkového zákonného (čl. 1400—1496) a smlouveného (čl. 1497—1539), soustava práva věnného (čl. 1540 až 1581).

Vybrali jsme jen několik význačnějších zákonů, abychom ukázali, že jsou i jiné systémy možné. Systém o. z. o., stanovící platnost manželství vylučujícím způsobem překážkami, což přejímá také osnova, má tu nevýhodu, že ustanovení tato mají místy dvojí zápor, čímž ustanovení ta se stávají velmi nepřehlednými. Dále není z toho jasno, kdy je zapotřebí prohlášení manželství za neplatné a kdy toho zapotřebí není, podle o. z. o. neplatné manželství a konkubinát se ani nerozlišují. V dalším bylo by možno uvažovati o tom, zda se má provést systematické uspořádání tím způsobem, že se seřadí předpisy více formální než materiální, totiž o uzavření sňatku, prohlášení manželství za neplatné, rozvodu, rozluce, svazku manželském a majetkovém právu manželském. Toto systematické uspořádání má určitou

výhodu, poněvadž je přehlednější. K překážkám manželství patří neplatnost a k neplatnosti rozvod a rozluka, kdežto svazek manželský je normálním případem manželství, podobně jako majetkové právo manželské s tím úzce souvisící.

2. Z a s n o u b e n í. Osnova pojednává o zasnoubení v §§ 17 až 20. Těmito ustanoveními osnova počíná, podobně jako jiné moderní zákoníky, a vynechává definici manželství, kterou má o. z. o. v § 44, což je úplně správné, poněvadž úkol manželství je mimo hranice práva. Právní řád může jen stanovití meze a dáti základ pro sociální instituci manželství, ale obsah mu může dáti jen morálka. Stylisace § 17 o. z. o. odpovídá celkem § 45. Ustanovení o zrušení zasnoubení rozpadá se na dvě části: jednak v první větě, kde jde o náhradu nákladů vzhledem na budoucí sňatek, jednak ve druhé větě, kde jde o náhradu znehodnocení majetku, že nedojde ke sňatku, čímž určitá hodnota majetková se stane bezcennou. Druhý pak odstavec omezuje oba nároky. Doporučuje se rozdělit § 18 na tři paragrafy. Vzhledem na uspořádání občanského zákoníka je rozdělit § 19 na dva paragrafy. Ustanovení o zasnoubení jsou zcela jasná a pamatují na všechny případy, které u nás přicházejí v úvahu.

3. P ř e k á Ź k y p l a t n é h o m a n Ź e l s t v í. O. z. o. rozeznával nedostatek přivolení, kde obsahoval ustanovení o osobách nepřičetných (§ 49), nesvéprávných (§§ 49—54), o omylu (§§ 55—59), nedostatku prostředků k účelu manželství, t. j. impotence (§ 60), svazku manželském (§ 62), příbuzenství (§ 65), vraždě manžela (§ 68), švagrovství (§ 25 zák. č. 320/1919), nedostatku slavnostního přivolení (§§ 69—82). Uzavření sňatku, které bylo značně usnadněno manželskou novelou, je dále usnadněno superrevisní osnovou. Tato zná jen tyto překážky manželství: nedostatek svolení (§§ 21—28), vady svolení (§§ 29—30), svazek manželský (§§ 31—32), příbuzenství a švagrovství (§ 33), nedostatek předepsaných obřadností (§§ 34 až 46). Je s podivem, že vynechána byla překážka vraždy manžela. Zdá se, že členové redakční komise pohlíželi na svět se své společenské a mravní výše, ale mezi tím právě v tomto desetiletí měli jsme celou řadu případů, kde nový sňatek byl motivem vraždy manžela. Domníváme se, že je naprosto nutno zavést také znovu překážku cizoložství, poněvadž právě možnost nového sňatku mezi cizoložníky velmi podporuje rozvrat manželství. Záletný muž snáze získá úspěchu u ženy cizí, když tato má možnost nového sňatku. Bude-li sňatek mezi cizoložníky vyloučen, nebo aspoň velmi ztížen, upevní se svazek prvního manželství velmi podstatně. Uvažujme jen, že cizoložstvím po-

rušena byla práva druhého manžela podobně jako vraždou a že na krivdě nelze budovati solidní instituci manželskou.

Pokud jde o jednotlivosti, je nutno zdůrazniti, že pět druhů překážek manželství je různé kategorie. Pátá překážka (formální konsens) není překážkou v pravém slova smyslu, nýbrž je podmínkou manželství, první překážka (nedostatek svolení) udává způsobilost k projevu a překážka druhá (vady svolení) označuje nedostatečný konsens. Z toho plyne, že vlastními překážkami zůstávají jen svazek manželský, příbuzenství a švagrovství, k čemuž bychom připojili námi navrhované překážky vraždy manžela a cizoložství. Proto navrhuje, aby ustanovení o překážkách byla rozdělena na ustanovení:

- a) o způsobilosti ke sňatku,
- b) o formě konsensu,
- d) o vadách projevu,
- c) o překážkách manželství.

4. Z p ů s o b i l o s t k e s ň a t k u je vyjádřena v osnově dvojím zápořem jako překážka manželství. To je velmi nepřehledná stylisace. Způsobilost ke sňatku posunuje se z nynějších čtrnácti let (§ 48) na osmnáctý rok u mužů a na šestnáctý u žen (§ 210). Codex juris canonici má věkovou hranici 16 a 14 (can. 1067, § 1), německý obč. zák. plnoletost a 16 let (§ 1303), švýcarský civil. zák. 20 a 18, zák. čl. XXXI/1894 — 12 let. Zachovává tedy osnova přiměřenou hranici. Také nejsou způsobilé uzavřít sňatek osoby, které pro choromyslnost nebo slabomyslnost jsou nezpůsobilé své věci samy obstarávat, a osoby, které jsou zcela zbaveny svéprávnosti (§ 210). V ustanovení tom chybí osoby přechodně nepřičetné, ať jde o osoby v horečném deliriu nebo omámené, hypnotisované atd. Tyto osoby jsou vůbec ke sňatku nezpůsobilé.

Relativně nezpůsobilé jsou osoby nezletilé, částečně zbavené svéprávnosti, osoby, nad nimiž moc otcovská nebo poručenská byla prodloužena. Domnívám se, že není třeba činiti rozdíl mezi rodiči společně žijícími, rozvedenými a rozloučenými, jak to činí druhý odstavec § 23. Poměr mezi otcem a dětmi ani rozvodem ani rozlukou nemusí býti dotčen; domnívali-li se redaktoři tohoto ustanovení, že otec mohl by svého postavení zneužití, pak je stejné nebezpečí u rodičů společně žijících. Má-li matka býti chráněna, pak je třeba doplniti druhou větu prvního odstavce slovy: »ale matka má právo stěžovati si u soudu«. Druhý odstavec je zbytečný. Ustanovení § 23 bude zníti takto: »Nezletilí mohou uzavřít manželství jen s přivolením manželského otce a manželské matky. Neshodnou-li se rodiče, rozhoduje vůle otcova, ale matka má právo stěžovati si u soudu.«

V ustanovení § 24 není také stylisace bezvadně provedena, druhá věta prvního odstavce je nepřehledná, může ji nahraditi lepší stylisace první věty: »Není-li otec na živu nebo nemá-li moci otcovské nebo jde-li o děti nemanželské, je potřebí k uzavření manželství přivolení matky, byla-li na ni přenesena mateřská moc.« Z druhého odstavce je učiniti samostatný paragraf s malou změnou: »V ostatních případech přivoluje soud k manželství nezletilého po slyšení poručníka.« Ustanovení § 26, že prohlášení osob svolujících ke sňatku nesvéprávné osoby si vyžádá soud, není-li to spojeno s přílišnými obtížemi, není zcela jasné. Ustanovení o nezletilcích je dáti dohromady, tedy §§ 23, 24, 27, snad i 28 a pak teprve § 25; ustanovení § 26 je lépe vynechati.

5. F o r m a m a n ž e l s k é h o k o n s e n s u připojuje se na způsobilost uzavřítí manželství. Pokud se týče formy, bylo již na jiném místě (str. 28) řečeno, že nejlepší je forma dosavadní, kdy snoubenci mohou voliti, zda chtějí uzavřítí sňatek před správním úředníkem anebo před duchovním státně uznané církve. Oba nazýváme občanským úředníkem stavovským (officier de l'état civil, Standesbeamte). V uvozovacím zákoně je stanoviti, kdo je občanským úředníkem stavovským, tedy: správní úředník a duchovní státně uznané církve. V ustanovení o o h l á š k á c h není řečeno, zda nedostatek ohlášek činí manželství neplatným či jen zakázaným; z § 34 o. je souditi, že manželství je neplatné, ale z § 45 plyne zase, že je jen zakázané. Domníváme se však, že by dostačilo prohlásiti takový sňatek za zakázaný (impedimentum impediens), poněvadž není žádného rozumného důvodu pro neplatnost. Do ustanovení o ohláškách nepatří § 40, který se týká konvalidace neplatného manželství. V ustanoveních o ohláškách máme jako doposud ustanovení, že ohlášky musí obsahovati připomenutí, aby každý, kdo by věděl o nějaké překážce manželství, ji oznámil. Nemáme však ustanovení o tom, komu se tato oznámení mají učiniti a jak je s nimi naložiti, a proto se domníváme, že je nutno dáti o tom ustanovení do obč. zák. Komise měla sice nechuť podobná ustanovení vsunouti do obč. zák., ale zde jde o ustanovení sice formálního práva, která však tak úzce souvisí s ustanoveními materiálními, že nelze je oddělit. Konečně všechna ustanovení o sňatku jsou formálního rázu, a proto je možno vsunouti sem také ustanovení o n á m í t k á c h p ř i o h l á š k á c h. Předně je nutno stanoviti, že námitky je učiniti u toho úřadu, kde ohlášky byly vykonány nebo u kteréhokoliv úřadu okresního nebo i obecního, který je má ihned zaslati příslušnému úřadu nebo duchovnímu, který ohlášky vyhlásil. Úřad nebo du-

chovní ohlášky činící má provést vyšetření za slyšení snoubenců a rozhodne pak o tom, zda se sňatek má povolit nebo ne. Odvolání jde vždy na zemský úřad, poněvadž jak správní úředník, tak i duchovní vystupují ve funkci občanského úředníka (*officier de l'état civil*).

T r i d e n t i n s k á f o r m a manželského konsensu je zachována i v osnově, stejně jako ve všech moderních zákonících, jen na rozdíl od kanonického práva funguje zde občanský úředník. O formě není nic blíže podotknouti, ustanovení jsou jasná, chybí však ustanovení o tom, co se má státi, odepře-li úředník celebrovati sňatek. Domníváme se totiž, že zde není možno použití předpisů o správním řízení před úřady politickými a že musíme míti ustanovení zvláštní, třebaš v uvozovacím zákoně k obč. zák. nebo přímo v něm.

6. *M a t r i k y*. S tím souvisí ještě dále o t á z k a *m a t r i k*. Předpisy o nich jsou velmi nepřehledné. Může býti rozdílný názor na matriky, ale domníváme se, že musí býti stanoven soulad mezi obč. zák. a předpisy o matrikách. S dosavadním systémem starého policejního státu nevystačíme a musíme hledati nové cesty.

Úprava matrik patří sice do správního práva, ale předpisy o matrikách přecházejí do materie občansko-právní, takže musíme zkoumati, pokud je nutno, aby tato materie byla upravena spolu s občansko-právními předpisy. Nesouvisí s občanským právem, kdo má býti matrikářem, ani kdo vede dohled na matriku, souvisí však s občanským právem, co se má zapisovati do matriky, jaký je význam zápisu, jak se provádějí změny zápisu a dodatečné zápisy. Domníváme se, že pro úzkou souvislost s občanským právem musí tato materie býti upravena v obč. zák. Námitka, že jde o věci patřící také do sféry správní, není zde na místě, poněvadž jak ohlášky, tak i sňatek jsou také akty správními; konsens stran sám o sobě nečiní z toho ještě materii občansko-právní, poněvadž celá řada správních aktů předpokládá také konsens stran.

V dosavadním právu — opíráme se o článek Laštokův ve Slovníku veřejného práva — je tato materie naprosto nedostatečně řešena. Máme za to, že bude nejlépe, zařadí-li se za ustanovení o obřadnostech sňatkových také ustanovení o sňatkových matrikách. Do matriky sňatkové se má sňatek zapsati ihned po jeho úkonu občanským úředníkem a zápis mají dotvrđiti svým podpisem občanský úředník, manželé a dva svědci. Toto je příhodnější než navrhovaná instituce sňatkového protokolu a přísežného zapisovatele, jak podle uherského práva

navrhuje osnova superrevisní komise. Zapsati je do matriky: datum sňatku, jména a bydliště snoubenců, jakož i jejich stav občanský (svobodný, ovdovělý, rozloučený), jména a bydliště jejich rodičů, jména a bydliště svědků, jméno občanského úředníka, podpisy zúčastněných.

V ý z n a m z á p i s u do matriky budiž ve shodě s dosavadní praxí tak upraven, že o manželství zapsaném v matrice sňatků platí domněnka jeho platnosti, která může býti vyvrácena jen soudním rozsudkem o neplatnosti tohoto manželství. Jinak je to *praesumptio juris ac de jure*. S tím souvisí další otázka d o d a t e č n é h o z á p i s u do matriky. O manželství, které není zapsáno do matriky sňatků, má platiti domněnka, že není manželstvím, a zápis do matriky může se provésti jen na základě soudního rozsudku, jímž se zjišťuje platnost tohoto manželství.

Jde o důsledné provedení myšlenky neplatnosti manželství: dá-li se neplatnost zjistiti jen soudním rozsudkem, dá se i platnost manželství také stanoviti jen soudním rozsudkem. Tím odchylujeme se od dosavadního práva značným způsobem (srov. dv. dekr. ze dne 5. dubna 1844, č. 799 sb. z. s.), ale domníváme se, že jen v duchu rozvoje osobních práv v dnešní době. Dosavadní předpisy jak v zemích historických, tak i na Slovensku nejsou dosti právy významu manželství a jsou také ideově nesourodé.

Z m ě n y z á p i s u do matriky je provésti při změně jména povolením úřadu, což je úkon správní, tedy bez ingerence soudu. Podobně, má-li se vyznačiti ukončení manželství smrtí. Naproti tomu máme za to, že je důležité označovati v matrice změnu jen na podkladě rozhodnutí soudního: rozvod a rozluku. Jiné opravy na podkladě změny občansko-právního statu lze prováděti také jen na podkladě soudního rozhodnutí.

7. V a d y k o n s e n s u. Dosavadní o. z. o. ustanovuje o nich v §§ 55—59, a to donucení důvodnou bázni § 55, nedostatkem svobody § 56, omyl v osobě § 57, v náležitosti osoby, jen pokud jde o těhotenství, § 58. Jiné vady projevu jsou irrelevantní (§ 59). O. z. o. byl v tomto směru velmi přísný a snažil se zameziti rozchodu manželů pomocí nulitního procesu pro vady konsensu. O. z. o. je mnohem přísnější než kanonické právo, které uznává *error circa matrimonium* (can. 1082, § 1), *error circa personam* (can. 1083, § 1), *error circa qualitatem personae* (§ 2), *circa libertatem* (§ 3). Obzvláště *error circa qualitatem* je důležitý, poněvadž umožňuje odstraniti tvrdosti, které jinak dohánějí lidi k zoufalství. To byla jedna z podstatných vad

o. z. o., která vedla ku pravému opaku, totiž k manželské anarchii. Omyl ve vlastnostech účinky svými se projevuje podobným způsobem jako rozluka, jenže důvod rozluky musí býti dán již v době uzavření sňatku. Š v ý c a r s k ý civ. zák. uznává omyl za právně závazný: error in negotio, in persona (čl. 124, č. 1), error in qualitate (čl. 124, č. 2), k tomu je přičísti podvod, t. j. úmyslné uvedení v omyl druhým manželem co do jeho počestnosti (čl. 125, č. 1), co do zdravotního stavu, který ohrožuje manžela podvedeného nebo potomstvo (čl. 125, č. 2). V n ě m e c k é m obč. zák. se uznává error in negotio (§ 1332), error in persona a error in qualitate (§ 1333), tedy ve vlastnostech druhého manžela. Dále je uznáván podvod v takových okolnostech »die ihn bei Kenntniss der Sachlage und bei verständiger Würdigung des Wesens der Ehe von der Eingehung der Ehe abgehalten haben würden« (§ 1334). Code civil má jen široké ustanovení v čl. 180, § 2 o omylu v osobě, ale praxe vykládá toto ustanovení jako error in qualitate redundans in errore personae.

Z á k. č l. XXXI/1894 uznává error in negotio [§ 54, lit. a)], error in persona [§ 54, lit. b)], omyl v mohoucnosti soulože [§ 54, lit. c)], omyl v zachovalosti [§ 54, lit. d)], omyl o těhotenství nově se provdávající manželky [§ 54, lit. e)], sňatek s manželem, jehož první manžel omylem byl prohlášen za mrtva [§ 54, lit. f)].

O s n o v a s u p e r r e v i s n í k o m i s e uznává donucení (§ 29) a je upravena stejným způsobem jako je tomu v § 55 o. z. o. O m y l je upraven podstatně jinak a je zaveden nově omyl v j e d n á n í, nechtěl-li snoubenec manželství uzavřít a nevěděl-li, že je svým projevem uzavírá, v o s o b ě druhého snoubence a ve vlastnostech jeho, týkají-li se tak závažných vlastností, že by k manželství jistě nebylo došlo, kdyby ony okolnosti byly včas vyšly najevo, a nelze proto na manželech spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Omyl v poměrech majetkových sám o sobě se neplatnosti manželství nedotýká (§ 30). Domníváme se, že toto velmi důležité ustanovení je správně formulováno a že u srovnání s jinými předpisy k tomu hledícími je velmi dobré.

P o d v o d upraven zvláště není, ale podvod je obsažen již ve velmi pružné formulaci omylu ve vlastnostech druhého snoubence.

Osnova přejímá celkem strukturu z kodexu kanonického, ale vzhledem na to, že jde o civilní zákonodárství, velmi vhodně se odchýlila od stylisace can. 1096.

8. Neplatnost manželství. Pojem neplatnosti manželství byl vždy obtížný, poněvadž šlo na jedné straně o negaci platného manželství, ale na druhé straně zase o kladný pojem proti nemanželství. Máme tedy na jedné straně manželství platné a neplatné, na druhé straně nemanželství. Je rozdíl mezi manželstvím a konkubinátem a přechodnými pohlavními styky. Poměr mezi mužem a ženou je schopen mnoha odstínů: od pouhého obchodního styku, kde rozdíl pohlavní nehraje žádnou úlohu, ke společenskému styku, kde muž vystupuje jako pohlaví mužské a žena jako pohlaví ženské, ale beze vší erotiky a pohlavních styků, k dalšímu stupni erotického styku, který může býti letmý a bez bližšího kontaktu tělesného až k tělesnému spojení v souloži; dále k trvalému styku erotickému nebo pohlavnímu, ke společnému živobytí jen faktickému až konečně k životnímu společenství úplnému a trvalému v manželství. Platné manželství odlišuje se ode všech těchto vztahů velmi ostře. Kde máme stanovití mez neplatného manželství? V o. z. o. není tato mez vůbec vyjádřena. Také v jiných občanských zákonících není tato otázka přesně řešena. Jak jsme již navrhli při rozboru významu zápisu do matriky, domníváme se, že za manželství máme považovati takový poměr mezi mužem a ženou, kteří jsou zapsáni do matriky sňatků jako manželé.

Případ Vörösmartyové je poučný. Nikdo nepovažoval poměr mezi Michalkem a Vörösmartyovou za manželství, třebas oba projevíli manželský »konsens«, sňatek byl formálně proveden a třebas Vörösmartyová se domnívala, že se stala manželkou Michalkovou. Jiný případ je konkubinát, který trvá léta a z něhož vzešla řada dětí. J. Baar líčí v některých svých povídkách a románech, jak na Šumavě syn žije v konkubinátu až do úmrtí svého otce a teprve poté uzavře s konkubinou sňatek, zatím co jeho syn žije již v dalším konkubinátě. Abychom mohli mluvit o platnosti nebo neplatnosti manželství, musí zde býti poměr mezi mužem a ženou a ti to musí býti zapsáni v knize sňatků (matrice) jako manželé. Není manželstvím, jestliže dvě osoby stejného pohlaví formálně projeví manželský konsens a jestliže jsou zapsány do matriky sňatků, při čemž jedna z nich vystupovala jako muž a druhá jako žena. Při tom musili bychom míti doplňující ustanovení, že ty osoby, které nejsou jako manželé zapsány do matriky sňatků, mohly by se domáhati sporem statusovým uznání manželství a zápisu do knihy sňatků (viz výše str. 37).

Význam neplatného manželství ustálil se tak, že manželství takové platí až do vyhlášení jeho neplatnosti rozsudkem soudním za platné, ale prohlášená neplatnost se počítá hned od doby

počáteční, t. j. od sňatku. Takový význam nemanželství nikdy nemá a proto nemůže zákon vytyčovatí neplatnému manželství jen záporné náležitosti, ale musí mu stanoviti také náležitosti kladné, a to činíme zde zápisem do matriky. Zápis do matriky nestává se konstitutivní součástí manželské smlouvy, ta platí i bez něho, proto zavádíme statusový spor o platnost manželství do matriky nezapsaného.

Neplatnost rozpadá se v novějších právech v neplatnost v užším slova smyslu a napadnutelnost; toto rozdělení odpovídá rozdělení v impedimenta dirimentia publici juris a i. d. privati juris. O. z. o. tohoto rozdělení nečiní a rozeznává důvody neplatnosti z úřední povinnosti zjistitelné a soukromě žalovatelné (§ 94). Na Slovensku činí se rozdíl mezi manželstvím zmatečným (§§ 41—50 zák. čl. XXXI/1894) a odporovatelným (§§ 51—72 zák. čl. XXXI/1894), podobně v Německu (Nichtigkeit §§ 1323—1329, Anfechtbarkeit §§ 1330—1347), ve Švýcarsku (Nichtigkeit čl. 120—122, Anfechtbarkeit čl. 123—128). Podmínky obou nejsou stejné, ale — což je důležitější — nejsou stejné také následky a proto se domníváme, že je důležité, aby i v nové úpravě u nás se rozlišovalo neplatné manželství na zmatečné a na odporovatelné.

Podle o. z. o. je zmatečné manželství (neplatné ex lege), vadí-li mu překážka svazku manželského (§§ 31, 32), příbuzenství, švagrovství, osvojenectví (§ 33), nedostatku formálního konsensu (§ 41), nepřípustnosti konsensu (§ 43). K tomu bylo by připojiti další navrhované překážky: vraždy manžela a cizoložství. Jest otázka, zda se hodí pro tento proces lépe zásada inkvisiční anebo obžalovací; domníváme se, že je lepší zásada obžalovací a aby stranami procesními v tomto procesu byli veřejný žalobce a obhájce svazku manželského, manželé byli by vedlejšími stranami, kterážto úprava patří ovšem do procesního práva, a domníváme se proto, že bude nutno v tom směru doplniti sedmou část osnovy o civilním řádu soudním.

O zmatečnosti jedná první odstavec § 56 o. Domníváme se, že lépe bylo by důvody nicotnosti vypočítati tímto způsobem: »Manželství je zmatečné:

a) jestliže jeden z manželů v době sňatku žil ve svazku manželském,

b) byl-li sňatek uzavřen mezi osobami, jimž vadí překážka svazku příbuzenského nebo švagrovského,

c) byl-li manžel v době uzavření sňatku nedostatečného věku, trvale nepřičetný nebo úplně zbavený svéprávnosti.«

Druhý odstavec jest nahraditi zvláštním paragrafem, kde

se vypočítají důvody odporovatelnosti manželem, jenž byl při sňatku přechodně nepřičetný, byl v omylu, donucen.

Sestavení paragrafů bylo by takové: důvody zmatečnosti, žaloba z moci úřední, obhájce svazku manželského, promlčení, žaloba o zmatečnost po skončení manželství, odporovatelnost manželem, promlčení, odporovatelnost zákonnými zástupci.

9. R o z v o d. Navrhujeme zrušení § 55 osnovy, poněvadž pod vlivem právního vývoje v jiných státech dospěla i u nás praxe k takovému výkladu § 92 o. z. o., že fakticky je § 93 o. z. o. tak omezen, že nemá daleko toho významu, který mu přikládali redaktoři (viz výše na str. 22). Níže navrhujeme nové opatření (viz str. 43). Provede-li se tato změna, je dobrovolný rozvod zbytečný. Zbývá jen nedobrovolný rozvod, který se však úzce připojuje k rozluce a proto je lépe zařaditi ustanovení o něm až za rozluku. Ustanovení §§ 64—70 jsou správná a navrhujeme jejich přijetí.

10. R o z l u k a. Jde o velmi ožehavou otázku. Vysoce mravní lidé budou považovati jakékoliv donucení k setrvání ve svazku manželském za nemravné. Mají za to, že setrvání ve svazku manželském tam, kde není vnitřního svazku mravního, je zavrhovatelné. Tito vysoce mravní lidé jsou si vědomi svých povinností a dovedou je zachovávat, pro ně rozluka je skutečně jen důsledkem jejich autonomní morálky. Je jisto, že důvody, které uvádějí, jsou na prvý pohled velmi přesvědčující. Vycházejí z Rousseauovské zásady, že člověk je dobrý a že je mu jen ponechati volnost, aby mohl býti dobrým. Zkušenost nás bohužel učí, že není tomu tak, že právní předpisy, které uvolňují manželství, uvolňují také morální názor na manželství. Sociologicky řídí se společnost více právním řádem než autonomní morálkou, abstraktní idea pravdy je lidu příliš vzdálená. Je také pravda, že s hlediska této autonomní morálky je jen to mravné, co se koná dobrovolně jen pro dobro samo, a ne pro donucení, tedy donucování, setrvati ve svazku manželském, je nemravné. Ideálem tohoto mravního názoru byla by volná rozlučitelnost manželství. Zde však již narážíme na obtíž, zda je to pouhý pohlavní pud, jemuž se říká láska, anebo dobrovolně převzaté povinnosti životního společenství. V prvním případě volná láska nahrazuje manželství, ve druhém jde o puritánské plnění povinností. Myslíme, že ani jedno ani druhé neodpovídá skladbě naší společnosti a že životní společenství manželů nemůžeme odůvodniti jen autonomní morálkou, že musíme stanovit povinnosti právní. Tomu vyhovují i zastánci autonomní morálky a nedovolují, aby se manželství zrušilo pouhou vůlí jednoho manžela, ba ani ne srovnalou vůlí obou manželů, nýbrž jen rozsudkem soudním.

Tím opuštěna byla půda autonomní morálky, která zde naráží sama o sobě na nepřekonatelnou překážku, neboť manželství je jednota dvou lidí, kdežto autonomní morálka předpokládá izolovaného jedince. Stojíme-li na půdě právního donucení, jde jen o otázku, do jaké míry má jíti toto donucení.

Manželství je životní společenství muže a ženy na principu monogamickém. Jen takové manželství může býti základem společnosti. Z toho plyne, že jen manželství trvalé a pokud možno nerozlučitelné může býti zdravým podkladem společnosti. Rozluka je tudíž přípustitelná jen jako nejzazší mez, jen tam, kde by odporoval svazek manželský účelu manželství. I samo kanonické právo připouští rozluku tam, kde by svazek manželský odporoval svátosti manželství, nebo kde by vyšší hodnoty náboženské tím byly dotčeny (can. 1118—1127). V občanském právu není upravena svátost manželství, nýbrž jen občansko-právní smlouva manželská, a tu musíme důvody rozluky jinak upravit než v kanonickém právu. Nelze připustiti důvody, které jsou více méně subjektivní, t. j. které jsou více v představách manželů než v objektivních skutečnostech vnějších, poněvadž nelze je objektivně zjistiti. Jisto je, že takové důvody rozluky velmi odpovídají jemným, ale nervosním lidem, ale podle těchto kultivovaných lidí nelze řídití zákonodárství, poněvadž jde o mizivou menšinu, na zbytek působila by taková ustanovení velmi zhoubně. Osnova postavila se na stanovisko těchto subjektivních důvodů, poněvadž zná jen rozvrat manželství a nepřekonatelný odpor. Rozvrat je pak určen okolnostmi příkladmo vy počítanými, a to cizoložství, trestní čin, zlomyslné opuštění, úklady o život, zlé nakládání, choroba, mimo to ve všech případech, kdy nelze na manželích spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Důvody, které by měly býti připuštěny, jsou jen tyto: cizoložství, trestní čin, zlomyslné opuštění, úklady o život, zlé nakládání. Duševní chorobu není třeba připustiti za důvod rozluky, poněvadž buď jde o důvod neplatnosti nebo odporovatelnosti manželství, anebo se dostavila choroba později a pak je nemravné, aby zdravý manžel mohl opustiti manžela chorého.

Rozluka byla by přípustitelná jen za těchto předpokladů:

- a) manželství v prvních třech letech svého trvání bylo by za všech okolností nerozlučitelné,
- b) ve sporu o rozluku bylo by povoliti nejprve rozvod a teprve po dvou letech rozluku,
- c) ve sporu o rozluku musil by svazek manželský chrániti obhájce svazku manželského,

d) jsou-li zde děti, musil by býti zřízen opatrovník dětí, který by hájil osobní zájmy dětí v tomto sporu, neboť děti jsou nejdůležitějším činitelem a ne manželé sami.

11. Společenství manželů. Ustanovení superrevisní osnovy je zachovati, až na ustanovení §§ 52—54 osnovy, které nepatří sem, nýbrž do oddělení o majetkovém právu manželském, což také učinil vládní návrh. Za § 50 osnovy je vsunouti ustanovení o zrušení společného bydlení: »Nastanou-li takové okolnosti, že na manželu nelze slušně žádati, aby přijal manželku do společné domácnosti, nebo na manželce, aby manžela sledovala, může býti společná domácnost ohroženým manželem zrušena.«

Vhodné bylo by vytknouti v zákoně, jak je manželské společenství chráněno. Dále bylo by chrániti také výživu osob tohoto společenství.

IV. Legislativní problém majetkového práva manželského.

1. Základním problémem manželského práva majetkového je životní společenství manželů. Toto můžeme pojímati uže nebo šíře. Trváme-li na tom, že společenství manželů je universální, že zahrnuje celý životní obor jak muže, tak ženy, pak dopadne řešení i majetkové stránky manželství jinak než v případech, pohlížíme-li na manželství jako na instituci s určitým vymezeným úkolem. Musíme tedy rozeznávati majetkovou a osobní stránku manželství, což se projevilo také dualismem v obecném právu: osobní stránka podléhala jurisdikci církevní, majetková jurisdikci světské. Ač církev pojímala svazek manželský velmi široce, přece nedala nikdy zaniknouti individualitám muže a ženy, což odpovídalo jejímu principu metafysické analogie. Manželství bylo pro ni poutem nerozvížitelným, ale liberálně pojatá instituce nulity manželství umožňovala fakticky rozvížitelnost manželství. Toto stanovisko zachovává církev doposud a tento názor nesmíme opominouti, neboť pomocí konkordátů a pomocí pastorece věřících kněžími vykonává církev vliv i na moderní zákonodárství. Od let osmdesátých osmnáctého století počíná moc světská, v dnešní mluvě stát, zabírat pro sebe vedle majetkové stránky manželství také osobní stránku. Je však v té věci zásadní rozdíl: církev jako instituce náboženská upravovala manželství jako svátost, stát jako instituce nenáboženská upravuje manželství jako smlouvu. Církev prohlásila manželství za nerozvížitelné z důvodů náboženských, pro stát otázka roz-